

Kuntien ja palvelualueiden hyvinvointijohtamisen ABC

**Sanna Salmela
Anne Sormunen
Suvi Helanen
+ Osahankkeiden henkilökunta
Terveempi Pohjois-Suomi 2 -hanke
Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri**

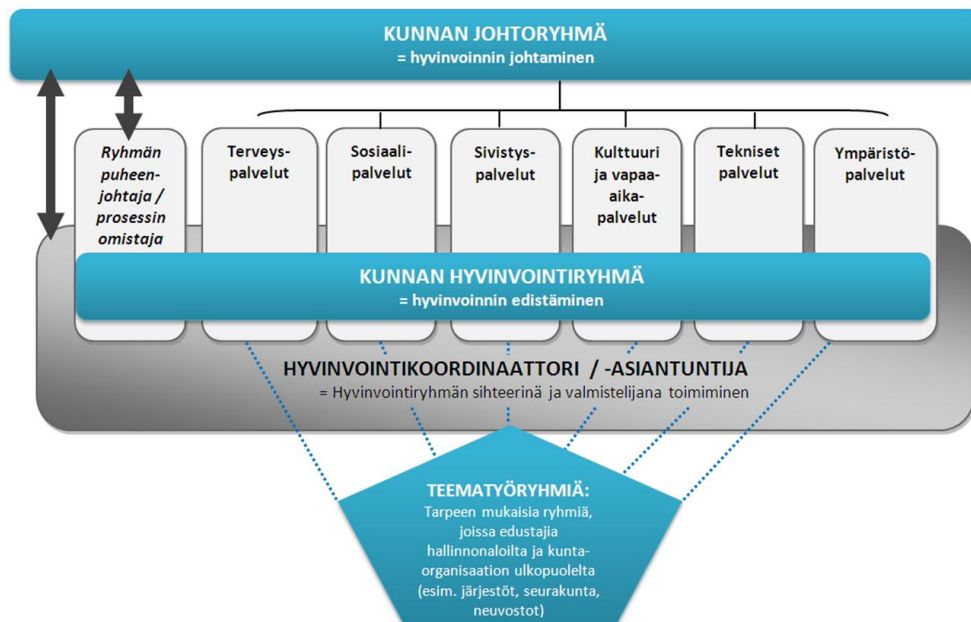
Kunnan hyvinvointijohtaminen ja sen organisoituminen

Kunnan hyvinvointijohtamisella tarkoitetaan kuntalaisen hyvinvoinnin näkökulmasta tehtävää strategista johtamista ja valittujen strategioiden toimeenpanoa. Hyvinvointijohtamiselle on tyypillistä se, että hyvinvoinnin haasteita pidetään yhtä tärkeinä kuin taloushaasteitakin ja että kaikki kunnassa toimivat tahot kantavat vastuuta hyvinvoinnista. (Uusitalo ym. 2003, 53–53.) Hyvinvointijohtaminen on siis kuntajohtamista.

Malli kunnan hyvinvointijohtamisen organisoitumisesta on esitetty kuviossa 1. Mallia voidaan soveltaa kunnissa paikalliseen organisaatioon sopivaksi. Mallin tarkoituksena on auttaa kuntia nimeämään

hyvinvoinnin edistämisen pysyvät vastuutahot. Tämän ansiosta hyvinvoinnin edistämisestä tulee jatkuvaa toimintaa.

Mallissa kuvattujen toimijoiden esimerkinomaiset tehtävät on esitelty hyvinvointijohtamisen diapanokissa (www.hyvinvointikertomus.fi). Yksi kunnan hyvinvointiryhmälle kuuluva tehtävä on hyvinvointikertomuksen valmistelu. Tähän kuntia velvoittavat sekä terveydenhuoltolaki että tuleva sosiaalihuoltolaki. Hyvinvointikertomuksella tuetaan myös kuntalakea, jonka mukaan kuntalaisten hyvinvoinnin ja kestävä kehityksen edistäminen on kunnan perustehtävä.

KUVIO 1. Hyvinvointiryhmä, hyvinvointikoordinaattori ja kunnan johtoryhmä hyvinvointijohtamisen keskiössä. Terveempi Pohjois-Suomi 2 -hankkeen sovellus Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2010a, 15) mallista.

Sähköinen hyvinvointikertomus

Hyvinvointikertomus on kunnan hyvinvointijohtamisen työväline ja poliittisen päätöksenteon tuki, joka toimii kunnan strategiatyön sekä toiminnan ja talouden suunnittelun yhtenä perustana. Käytännössä hyvinvointikertomus on ymmärrettävään muotoon kirjoitettu tiivis asiakirja, joka valmistellaan kunnan eri hallinnonalojen asiantuntijoiden yhteistyönä. Hyvinvointikertomus sisältää

- a) *katsauksen* kuntalaisten hyvinvointiin ja siihen vaikuttaviin tekijöihin

- b) *suunnitelman* kuntalaisten hyvinvoinnin edistämisestä
- c) *arvioinnin* toteutuneesta hyvinvoinnin edistämistoiminnasta ja kunnan hyvinvointipoliitikasta (Terveempi Pohjois-Suomi 2 -hankkeen soveltama määritelmä lähteistä: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010a, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010b).

Sähköinen hyvinvointikertomus on internetissä toimiva työväline, joka on suunniteltu erityisesti kuntien hyvinvointiryhmien käyttöön (www.hyvinvointikertomus.fi). Sähköisen hyvinvointikertomuksen valmistelun vastuu ja koordinaatio kuuluu hyvinvointiryhmälle. Valmistelu toteutetaan yhteistyössä hallinnonalojen vastuhenkilöiden kanssa. Sähköinen hyvinvointikertomus valmistellaan kunnanvaltuustolle kerran valtuustokaudessa. Tämä valtuustokausittainen kertomus on toimikautensa päättävälle valtuustolle päättyvän valtuustokauden arviointityöväline, kun taas aloitettavalle valtuustolle se on tulevan valtuustokauden suunnittelun työväline. Sama työväline soveltuu myös vuosittaisen raportoinnin tekemiseen.

Hyvinvointikertomuksen tulee olla yksi perusta kunnan strategiatyölle, toiminnan ja talouden suunnittelulle ja talousarvion laatimiselle. Kerto-

muksen valmistelu tulee ajoittaa osaksi kunnan yksilöllistä talouden ja toiminnan vuosikelloa siten, että se palvelee vuosittaista ja valtuustokausittaista suunnittelusykliä.

Hyvinvointijohtamisen vuosikello puolestaan näyttää, milloin kertomuksen eri vaiheet toteutetaan ja millaisia tehtäviä hyvinvointiryhmälle, kunnanvaltuustolle, kunnanhallitukselle ja lautakunnille missäkin vaiheessa kuuluu.

Hyvinvointikertomuksen valmistelu on jatkuva prosessi, joka muodostuu tiedonkeruun, arvioinnin, johtopäätösten tekemisen, suunnittelun ja toimeenpanon muodostamasta kehästä. Samalla se toimii moniulotteisena ja kaikkien hallinnonalojen yhteisenä oppimisprosessina.

Hyvinvointitieto kunnan toiminnan ja talouden suunnittelun perustana

Sähköinen hyvinvointikertomus alkaa hyvinvointitiedon tarkastelulla eli katsauksella kuntalaisten hyvinvointiin ja siihen vaikuttaviin tekijöihin. Katsaus sisältää hyvinvointiin liittyviä indikaattoreita (tunnuslukuja), jotka kuvaavat kuntalaisten hyvinvoinnin ja palvelujärjestelmän tilaa ja muutoksia.

Sähköisessä hyvinvointikertomuksessa on noin 70 ikäryhmittäin luokiteltua perusindikaattoria. Ikäryhmiä on viisi: 1) kaikki ikäryhmät, 2) lapset, varhaisnuoret ja lapsiperheet, 3) nuoret ja nuoret aikuiset, 4) työikäiset ja 5) ikäihmiset.

Jokaisessa ikäryhmässä on kymmenen hyvinvoinnin ulottuvuutta eli teemaa edustava perusindikaattori. Teemoja ovat elämänlaatu, turvallisuus, osallisuus ja vaikuttaminen, asuminen ja ympäristö, toimeentulo, terveys ja toimintakyky, henkinen hyvinvointi,

opiskelu ja työ sekä tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus.

Perusindikaattoreiden lisäksi tarjolla on laajempia teemakohtaisia indikaattoripaketteja. Teemojen alle kerätään kuntakohtaista tietoa tuottavia indikaattoreita, joiden tiedot sähköinen hyvinvointikertomus hakee automaattisesti aina, kun se on mahdollista. Kunnat voivat lisätä myös omaa hyvinvointitietoaan.

Kuntakohtaista hyvinvointitietoa käytetään perustana

- kunnan strategiselle suunnittelulle
- paikallisten hyvinvoinnin edistämisen tavoitteiden asettamiselle
- tavoitteita tukevien toimenpiteiden ja resurssien määrittelylle
- arviointimittareiden määrittelylle.

Ketä sähköinen hyvinvointikertomus koskee?

Hyvinvointikertomus koskee useita kunnan ja/tai alueen toimijoita:

Kuntalainen:

Kuntalaisia koskeva hyvinvointitieto kerätään hyvinvointikertomukseen, jolloin sen avulla pystytään tekemään päätelmiä kuntalaisten hyvinvointitarpeista. Tämän seurauksena kunnan palvelujärjestelmää voidaan kehittää kuntalaisten tarpeita vastaaviksi.

Hyvinvointiryhmä (viranhaltijajohto):

Kertomus on ensisijaisesti kunnan hyvinvointiryhmän (joka muodostuu usein viranhaltijajohdosta) työväline. Sähköisellä hyvinvointikertomuksella ryhmä koordinoi eri hallinnonalojen kanssa yhteistyössä valmisteltavaa hyvinvointikertomusta. Valmistelu perustuu hyvinvointitietoon, jonka perusteella linjataan kunnan hyvinvoinnin edistämisen painopistealueet, tavoitteet, toimenpiteet, resurssit ja arviointimittarit.

Hallinnonalat:

Hyvinvointikertomus koskee kaikkien hallinnonalojen henkilöitä keski- ja operatiivisen tason johtajista ja asiantuntijoista aina käytännön työntekijöihin asti. Kaikkien hallinnonalojen tulee tunnistaa oma roolinsa kuntalaisten hyvinvoinnin edistämässä. Hallinnonalojen tulee omalla käytännön toiminnallaan tukea hyvinvointikertomuksessa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Hyvinvointikertomus ohjaa hallinnonalojen käytännön toiminnan suunnittelua sekä toteu-

tuksen johtamista, ohjaamista ja arviointia kuntalaisen hyvinvoinnin näkökulmasta. Arviointi tapahtuu hallinnonalakohtaisten omien arviointityökalujen ja asiakirjojen avulla. Näistä saatava tieto kytketään osaksi hyvinvointikertomusta.

Kunnanhallitus ja lautakunnat:

Kunnanhallitus ja lautakunnat osallistuvat hyvinvointikertomuksen valmisteluun. Valmistelu tehdään osana kunnan toiminnan ja talouden suunnittelua, toteutusta ja arviointia kunnan yksilöllisen vuosikellon mukaisesti.

Kunnanvaltuutetut:

Valtuutetut hyväksyvät hyvinvointikertomuksen osaksi toiminnan ja talouden suunnitelmaa talousarvion vahvistamisen yhteydessä. Tämän jälkeen kertomuksesta tulee julkinen asiakirja. Hyvinvointikertomus on luottamushenkilöille päätöksenteon apuväline, jolla sovitaan kunnan hyvinvointipolitiikasta ja hyvinvoinnin edistämisen kehittämiskohteista ja niiden toiminnan resursoinnista.

Tarkastuslautakunnat:

Hyvinvointikertomus on tarkastuslautakuntien työväline, jonka avulla se arvioi kunnan taloudellisten ja toiminnallisten tavoitteiden toteutumista. Tämä arviointi tehdään osana kunnan arviointikertomusta.

Vaikutusten ennakoarviointi kunnan päätöksenteossa

Hyvinvointijohtamiseen kuuluu se, että kunta arvioi ja huomioi päätöksenteon ja ratkaisujen valmistelussa niiden vaikutukset kuntalaisten hyvinvointiin. Vaikutusten ennakoarviointi -menetelmä (EVA) on hyvinvointijohtamisen työväline ja hyvä käytäntö, jolla arvioidaan päätösesitysten ja ratkaisujen vaikutuksia etukäteen.

EVAssa kuvataan ehdotuksen myönteisiä ja kielteisiä vaikutuksia ja esitetään vaihtoehtoisia ratkai-

sumalleja päätökselle. EVAn avulla kuntapäätäjät ja johtavat viranhaltijat voivat arvioida ennakkoon eri päätösvaihtoehtojen vaikutuksia kokonaisvaltaisesti ja pitkällä aikajänteellä (Kuntaliitto 2011).

Sähköisen hyvinvointikertomuksen sivustolle rakennetaan parhaillaan sähköistä EVA-työvälinettä.

Lähteet

Sundqvist S, Oulasvirta L. 2011. Vaikutusten ennakoarviointi kunnallisessa päätöksenteossa. Kuntaliitto.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010a. Johtaminen tukee hyvinvoivaa ja tervettä kuntaa. Tukiaineistoa kuntajohtolle. Hyvinvoiva ja terve kunta -sarja.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010b. Hyvinvointikertomus kuvaa kuntalaisten hyvinvoinnin ja terveyden tilaa. Tiedä ja toimi -kortti.

Uusitalo ym. 2003. Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen paikalliset rakenteet ja johtaminen (TEJO). Esitutkimusraportti. Stakesin Aiheita 21/2003.